

Sant Pau VI

Dc, 26/12/2018 per El Bon Pastor

[El Bon Pastor](#)

La figura del Papa Pau VI, canonitzat el propassat 14 d'octubre juntament amb el bisbe màrtir Mons. Óscar Arnulfo Romero, s'engrandeix amb el pas del temps. Els papes del segle XX i XXI han deixat un rastre intens en la vida de l'Església. Han estat figures històriques excepcionals, que han sabut donar respostes adequades als temps en què han viscut. En aquests segles el papat, alliberat de la càrrega inherent a la sobirania temporal sobre els Estats Pontificis des de 1870, ha entrat en un període de pastoralitat fecunda que ha contribuït poderosament a impulsar la vida de l'Església. El repte del diàleg amb la modernitat, sorgit ran de la Revolució Francesa i la caiguda de l'Antic Règim (1789), havia determinat en negatiu la història de l'Església durant el segle XIX. La dificultat de resoldre la relació amb la modernitat, tant ideològicament (el pensament de la Il·lustració i els seus epígons posa en crisi l'estatut de la fe i del dogma) com de manera pràctica (en un temps agitat per fortes tensions nacionals i socials, sorgeixen els pensaments socialistes, comunistes i anarquistes, que s'oposen frontalment a la religió, identificada amb el vell poder constituït). Cal esperar Lleó XIII perquè hi hagi una primera resposta a la qüestió obrera amb l'encíclica Rerum Novarum (1891). Poc després, amb la Providentissimus Deus (1893), s'inicia una aproximació a la qüestió bíblica que llastava la teologia dogmàtica des de Reimarus passant per Strauss i Renan. Tot això comporta que l'Església encari el segle XX amb l'anomenada «crisi modernista» ben viva en el seu interior.

Aquestes reflexions voldrien situar el context eclesial i històric en què es mou Giovanni Battista Montini (1897-1978). Montini, home culte del Nord d'Itàlia i proper al pensament catòlic francès, serà acusat de filomodernista i l'any 1933 es veurà obligat a presentar la dimissió com a assistent nacional de la FUCI (Federació Universitària Catòlica Italiana). Més endavant, l'anomenat «partit romà» maniobrarà contra ell amb acusacions semblants i, en particular, sobre la seva apertura als països de l'Est. Però don Battista era un curial clarivident i profund, home espiritual i de pregària, que entenia el diàleg amb la modernitat i que somiava una Església que entrés en allò que sant Joan XXIII, amb un terme gairebé col·loquial, definiria com un aggiornamento, un «posar-se al dia». Andrea Riccardi ha escrit recentment: «La fede di Montini, biblica e liturgica, è un approfondimento costante in senso cristocentrico, come un filo che attraversa la sua vita e il suo insegnamento». No és casual que Montini escollís el nom de Pau, configurat a Jesucrist i apòstol dels pobles, a l'hora de ser elegit bisbe de Roma!

Val a dir que el pretès modernisme de Montini no és res més que una espiritualitat basada en la Bíblia i la litúrgia i una voluntat de posar l'Evangeli en el cor del món modern com a tasca d'una Església que sigui la servidora incansable d'aquell. Montini orienta la seva vida segons allò que seran els eixos fonamentals del Concili Vaticà II. Els dos papes del Concili, sant Joan XXIII i sant Pau VI, comparteixen el mateix esperit de reforma i renovació de l'Església en vistes al diàleg amb la modernitat i, per tant, amb el món contemporani. Aquest és l'esperit que impregna l'última encíclica del papa Joan, Pacem in terris (1963), i la primera que escriurà el papa Montini, Ecclesiam suam (1964), la qual porta aquest subtítol: «Per quins camins l'Església catòlica ha de complir avui l'encàrrec missioner (mandato) que ha rebut».

Don Battista, nascut a Brescia, viurà a Roma fins al 1954 -llevat d'un any a la nunciatura de Polònia- i des del 1937 serà «Sostituto» de la Secretaria d'Estat, nomenat per Pius XI. Posteriorment, el 1954 Pius XII el designarà Arquebisbe de Milà, si bé no serà Cardenal fins al 1958, ja amb Joan XXIII a la seu de Pere. La maduració de Montini com a home fort de la Cúria en temps de Pius XII es complementa amb l'experiència de pastor que assoleix en els nou anys milanesos, al capdavant de l'Església ambrosiana i com a bisbe d'una gran ciutat europea. Vençudes les resistències de l'ala conservadora de cardenals, Montini esdevé bisbe de Roma i queda així garantida la continuïtat del Concili Vaticà II amb un Papa de gran solvència que pot culminar el projecte conciliar, iniciat per Joan XXIII. Montini, però, no es limita a portar el Concili a feix terme, sinó que dota l'Església de persones i instruments canònics i pastorals per implementar la doctrina i la praxi conciliar en un Post-Concili que el Papa saluda el 1965 com una primavera de l'Església -i que és viscut així per una Església en camí i un món expectant.

Els cinc primers anys de pontificat són rutilants. El 8 de desembre de 1965 es clou l'assemblea conciliar de manera integradora, amb un esperit de mediació que el Papa fa servir per arribar al consens pràcticament unànime dels Pares conciliaris en l'aprovació dels grans documents del Vaticà II. La reforma de l'Església no passa, en Pau VI, per excloure la minoria reticent als canvis sinó per establir ponts amb aquesta minoria per tal que quedi preservada la unitat eclesial. Pau VI creu en una Església que sigui «un sol cos i una sola ànima», tal com és definida en els Fets dels Apòstols (4,32). El Concili promourà una teologia de matriu bíblica, patristica i litúrgica, proposarà una eclesiologia que considerarà l'Església com a poble de Déu, proclamarà un nou humanisme com a punt de trobament entre l'Església i el món contemporani, i concebrà la paràbola del bon samarità, amb el seu clam a favor dels pobres, com el paradigma de l'espiritualitat conciliar.

Encarant concretament el Pont-Concili, Pau VI proposa l'experimentació com una forma important d'assimilació de les reformes conciliaris. Però aquesta posició, que per al Papa forma part de la renovació de l'Església i suposa la maduresa de consciència dels seus membres, deriva ben aviat en un moviment de contestació, delerós de novetats, alimentat pels fets del '68. Mentre es duu a terme una gran reforma de la Cúria (1967) i s'aplica la reforma litúrgica amb la promulgació del nou «Missal romà» (1969), els moviments contestataris promouen una eclesialitat incerta sobre la confessió de fe, que tendeix a pensar la comunió catòlica en termes de democràcia representativa. Pau VI respondrà amb l'anomenat «Credo del poble de Déu», proclamat en acabar l'any de la Fe (30 de juny de 1968). D'altra banda, reblarà la disciplina del celibat sacerdotal (1967) i la doctrina del Magisteri sobre la sexualitat i la procreació amb l'encíclica *Humanae Vitae* (1968).

Aquesta darrera encíclica suposa un desacord entre el magisteri papal i algunes parts del cos eclesial. Aquest desacord assenyala un abans i un després del pontificat montinià. El Papa proposa en l'encíclica una afectivitat responsable i humanitzant com un dels elements centrals de l'amor interpersonal. D'altra banda, reacciona contra l'emancipació del desig que es resol en una mena de narcisisme eròtic. Pel que fa al tema del sacerdocí, cal recordar que el 1969 fou l'any en què més secularitzacions es produïren en l'Església catòlica. Tot això recau sobre les espatlles d'un Papa, que es troba entre les crítiques dels progressistes conciliaris que el titllen de dubitatiu i contradictori i les acusacions dels conservadors que li retreuen d'haver portat l'Església a una crisi. El mateix Papa escriu l'any 1972 que el Post-Concili, en comptes de ser un dia de sol per a la història de l'Església, s'ha convertit en un temps de núvols, incerteses i divisions que laceren el cos eclesial. I

parla de «el fum de Satanàs».

Tanmateix, Montini no cedirà mai en el seu projecte de reforma. El Papa Pau VI, envoltat de soledat i incomprendiments però fidel a les seves conviccions profundes, va testimoniar l'Evangelí amb una honradesa intel·lectual i un coratge admirables. La causa de la pau el va impulsar a visitar Terra Santa com a pelegrí l'any 1964, on tingué lloc la seva històrica abraçada amb Atanàgores, patriarca de Constantinoble, la qual cosa suposà l'aixecament de les excomunionis entre les Esglésies catòlica i ortodoxa. L'any següent, abans que acabés el Concili, el Papa va anar a l'ONU, i allí féu sentir el seu crit profètic de «mai més la guerra», que travessà el planeta sencer. La pau, digué el Papa, és l'únic futur possible per a la humanitat, especialment, per als més necessitats. L'Església exercia plenament de consciència moral del món i portaveu dels sense veu. Els viatges a l'Índia (1964) i a Colòmbia (1968) mostraven Pau VI com a defensor dels pobres de la terra, reconeguts com a «carn de Crist», als quals calia venerar i servir. El fruit madur d'aquest reconeixement del pobre com a alter Christus s'expressa en l'encíclica *Populorum progressio* (1967). Aquest document proposa un desenvolupament humà integral i una ètica mundial que activi els mecanismes d'igualtat i solidaritat amb els pobres i els perifèrics, imprescindibles per a la construcció d'un món humanitzat i en pau. Amb aquesta encíclica, els pobres entren definitivament en l'agenda de l'Església!

L'any 1975 arriba, gairebé per sorpresa, l'exhortació postsinodal *Evangelii nuntiandi*, la qual, al bell mig dels difícils anys setanta, representa una alenada de futur. L'Església, afirma el Papa, no s'ha d'anunciar a ella mateixa. La seva missió és la de comunicar l'Evangelí de Jesús. Per això existeix i per això ha estat convocada pel Senyor ressuscitat. Si es refugia darrere el seu status institucional, sense entrar en el tu a tu amb l'home contemporani, no durà a terme allò que li ha estat confiat. El Papa concep una missió cristiana sense condicionants ni límits, que porti l'Evangelí al cor del món. De manera profètica, el Papa reprèn l'exclamació de l'apòstol Pau i la posa en boca de tota l'Església: «Ai de mi si no anunciés l'evangelí!» (Primera carta als Corintis 9,16). La *Evangelii nuntiandi* és el testament d'un Papa que es considera a si mateix servidor de tota la humanitat sense distincions de cap mena, amic de tots els «homes de bona voluntat». I, alhora, aquest Papa se sent profundament fill de l'Església, per a la qual invoca, la protecció de Maria amb l'antic títol de *Mater Ecclesiae*. Que sant Pau VI, papa, intercedeixi per nosaltres i pel nostre món!

Un bon i sant Nadal!

Armand Puig i Tàrrach